

ŠKÁLA POSTOJŮ VŮČI UKRAJINCŮM V ČR

Nikola Jurová, Miriam Kovářová, Barbora Krylová, Markéta Lampartová, Alice Minaříková

Teoretická východiska studia postojů a předsudků

Definice a vymezení pojmů

Postoje a předsudky představují komplexní fenomény, které stojí na pomezí sociální psychologie a psychologie osobnosti. Gordon W. Allport, jeden ze zakladatelů moderního studia tohoto tématu, definuje předsudek jako postoj vůči osobě nebo skupině, který není podložen reálnou zkušeností nebo je utvořen předčasně (Allport, 2025).

Historicky prošel pojem „předsudek“ vývojem od označení pro precedent (úsudek opřený o dřívější rozhodnutí) přes předčasný, náležitě neprozkoumaný úsudek až po dnešní pojetí, které nese silný emocionální náboj přízně či nepřízně. V kontextu etnické příslušnosti je předsudek chápán primárně jako nepřátelský postoj (Allport, 2025, p. 30-33).

V teorii je nutné rozlišovat tři úzce související pojmy a to:

- **Stereotypy:** Přirozená kognitivní tendence zjednodušovat a kategorizovat složitý svět, která vytváří základ pro vznik předsudků.
- **Předsudky:** Samotný vnitřní postoj (často negativní) provázený emocemi.
- **Diskriminace:** Vnější projevy chování, které negativně ovlivňují členy určité skupiny (např. na základě etnicity, věku či statusu) (Zhang et al., 2023).

Individuální míra náchylnosti k negativním postojům a předsudkům je výrazně ovlivněna strukturou osobnosti. Ve výzkumu, který byl realizován Adornem a kol. (1950), se zaměřovali především na dva klíčové modely:

1. **Autoritářská osobnost a ideologické postoje:**
 - **Klasické pojetí (F-škála):** Autoritářská osobnost se vyznačuje rigidním dodržováním konvenčních hodnot, nekritickým podřízením se autoritám a tendencí odsuzovat ty, kteří tyto hodnoty porušují.
 - **Pravicové autoritářství (RWA):** Vychází z vnímání světa jako nebezpečného místa. Tito jedinci se přiklání ke konformitě a odmítají „jiné“ skupiny v zájmu udržení pořádku a bezpečnosti.
 - **Orientace na sociální dominanci (SDO):** Postoj vycházející z přesvědčení, že svět je hierarchický a některé skupiny by měly přirozeně dominovat. Předsudky jsou zde motivovány potřebou moci a dominance.
2. **Pětifaktorový model osobnosti (Big Five):** Výzkumy naznačují, že určité osobnostní rysy působí jako prediktory síly předsudků:
 - **Otevřenost vůči zkušenosti a přívětivost:** Vysoká míra těchto rysů koreluje s vyšší tolerancí a nižší mírou předsudků.
 - **Nízká přívětivost:** Je považována za stabilní dispoziční k negativnímu interpersonálnímu hodnocení druhých, bez ohledu na jejich skupinovou příslušnost.

Nízká otevřenost: Bývá spojena s rigidním uvažováním a zvýšenou potřebou jistoty, což vede k častějšímu odmítání „jinakosti“ (Ekehammar & Akrami, 2007).

Vliv prostředí a kontextu

Ačkoliv jsou predispozice k určitým postojům hluboce zakořeněny v osobnostní struktuře, jejich výsledná podoba je formována prostředím. Zásadní roli hraje výchova v primární rodině a aktuální společenský kontext. Například v dobách zvýšené migrace či sociálních nepokojů lze pozorovat nárůst předsudků vůči etnickým minoritám. Postoje lze tedy chápat jako koncept bio-psycho-sociálněspirituální, kde se vrozené dispozice prolínají s vlivem okolí a dobovým kontextem (Crawford & Brandt, 2019).

Tvorba položek

Pro účely testu jsme vytvořily 30 položek, které jsme dále redukovaly na 25 položek. Vycházely jsme z teorie postojů (Allport, 2025), proto jsme potřebovaly naplnit všechny 3 složky postojů – **emocionální, behaviorální a kognitivní**. Ve výsledném souboru otázek jsou proto tyto 3 složky zastoupeny ve stejném poměru.

Všechny položky jsou formulovány v podobě oznamovací věty, respondenti na ně odpovídali jednou z pěti odpovědí na škále **rozhodně nesouhlasím, nesouhlasím, nevím, souhlasím a rozhodně souhlasím**. Stupně jsou bodovány od 1 do 5 bodů, položky jsou tedy bodovány v případě souhlasu pěti body. Položky 1, 4, 5, 6, 9, 10, 11, 15, 16, 17, 19, 20, 22 a 23 jsou reverzní, takže souhlasná odpověď na tyto položky byla skórována jedním bodem, reverzní položky jsou označeny „r“ za číslem položky. Znění položek bylo následující:

Tabulka 1: Znění položek

položka	Znění položek
p1_r	Cítím se příjemně při představě, že by se někdo z mých blízkých oženil/vdala za Ukrajince nebo Ukrajinu.
p2	Při představě, že by Ukrajinec nebo Ukrajinka byli součástí mé širší rodiny, mám nepříjemné pocity.
p3	Myslím si, že Ukrajinci by nebyli dobrými partnery či partnerkami v manželství.
p4_r	Byl bych ochoten/byla bych ochotna pozvat ukrajinskou rodinu na rodinnou oslavu.
p5_r	Souhlasil/a bych s tím, aby Ukrajinec nebo Ukrajinka bydlel/a nějakou dobu v mé domácnosti (např. jako partner/ka člena rodiny nebo host).
p6_r	Při osobním kontaktu s Ukrajinci se cítím komfortně.
p7	Vadí mi, když v mém okolí slyším ukrajinštinu.
p8	Mám pocit, že počet Ukrajinců v mém městě/obci je příliš vysoký.
p9_r	přínosné.

p10_r	Rád/a bych se zapojil/a do dobrovolnické činnosti zaměřené na Ukrajince v ČR.
p11_r	Jsem rád/a, když někde vidím propagaci akce ukrajinské kultury.
p12	Mám dojem, že v poslední době je v Česku ukrajinské kultury už příliš.
p15_r	Zúčastnil/a bych se akce/festivalu přibližující ukrajinskou kulturu.
p16_r	Emigrovaní Ukrajinci by měli mít stejné pracovní příležitosti jako občan ČR.
p17_r	Nemám problém s tím, aby můj kolega/kolegyně pocházel/a z Ukrajiny.
p18	Mám obavy, že kvůli přílivu ukrajinských pracovníků dojde ke snížení mezd v mém oboru.
p19_r	Nemám problém zaškolit kolegu/kolegyni z Ukrajiny.
p21	Cítím nespravedlnost vůči českým občanům, když stát pomáhá Ukrajincům.
p22_r	Podpora Ukrajincům je morální povinnost státu, protože utíkají před válkou.
p23_r	Současná míra pomoci od českého státu pro Ukrajince je nedostatečná.
p24	Kdyby bylo možné podepsat petici proti státní podpoře Ukrajinců, podepsal/a bych ji.
p25	Volil/a bych politickou stranu, která slibuje omezit podporu Ukrajincům. Domnívám se, že bydlení ve stejném domě s Ukrajinci je pro obyvatele domu

Výzkumný a standardizační soubor

Sadu 25 otázek celkem **333** vyplnilo respondentů, z toho 14 respondentů ji vyplnilo dvakrát. Pro získání vzorku respondentů byla zvolena kombinace příležitostného výběru a techniky sněhové koule. Primárním zdrojem pro získání účastníků byly sociální sítě.

Věkové rozpětí respondentů ve výzkumném souboru bylo velmi široké, pohybovalo se od 13 do 76 let. Průměrný věk souboru činil **29,9** let se směrodatnou odchylkou 12,3 let, což naznačuje vysokou míru heterogenity věku v rámci celého vzorku.

Vzhledem k některým položkám dotazníku jsme vyřadily účastníky uvádějící věk nižší než 18 let. Celkem tedy bylo vyřazeno 6 účastníků. Výsledný počet zařazených účastníků tedy činí 327.

Pro podrobnější charakteristiku rozdělení věku byly analyzovány kvartily. Medián (Q2) souboru byl stanoven na **24** let. Jelikož je hodnota mediánu (24) výrazně nižší než hodnota průměru (29,9), rozdělení věku je asymetrické s převládající četností mladších respondentů.

Interkvartilové rozpětí (IQR), které zahrnuje středních 50 % respondentů, se rozprostírá mezi prvním kvantilem (Q1), který činí 22,0 let, a třetím kvantilem (Q3), který dosáhl 34,5 let.

Tato data potvrzují, že hlavní část souboru je silně koncentrována v mladších věkových kategoriích. Zatímco polovina respondentů je mladší než 24 let, pouze 25 % z nich je starších než 34,5 let, což jednoznačně indikuje převahu mladší populace ve zkoumaném vzorku.

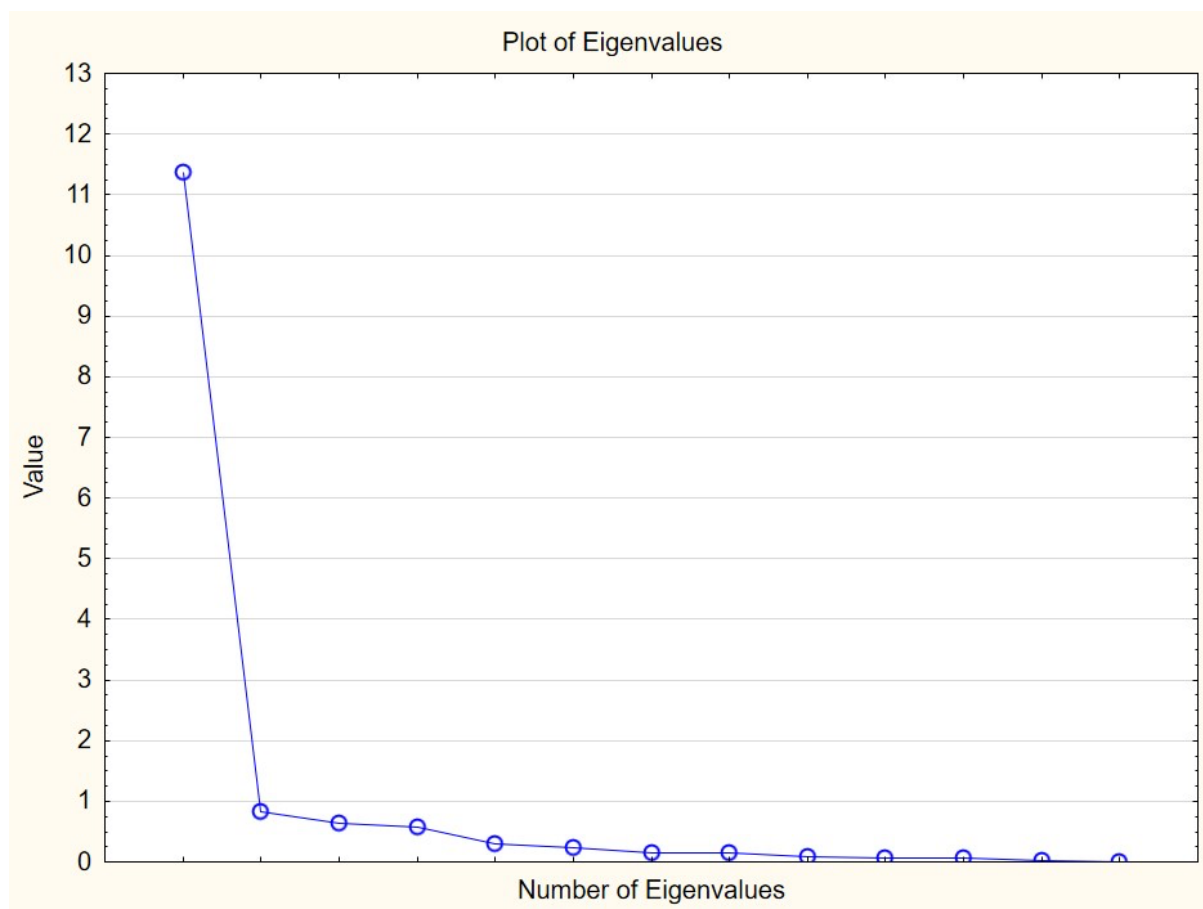
76 % výzkumného souboru tvořily **ženy (n=252)**, zbylých **24 % (n=81)** tvořili muži. Opakovaně test vyplnilo 12 žen a 2 muži.

Faktorová struktura inventáře a výběr funkčních položek

Vnitřní struktura dat byla ověřena pomocí **explorační faktorové analýzy (EFA)** s využitím metody **extrakce hlavních os (PAF)**. Před samotnou analýzou byla posouzena vhodnost dat skrze korelační matici (KMO a Bartlettův test). Ačkoliv počáteční analýza na základě Kaiserova kritéria (Eigenvalue > 1) naznačovala existenci čtyř faktorů, na základě sutinového grafu a interpretovatelnosti řešení ukázala na jasnou dominanci **jednoho faktoru**, který vysvětluje **47,18 % celkového rozptylu**. Druhý faktor s vlastní hodnotou 1,3 přispíval k vysvětlení rozptylu pouze minimálně (5,18 %) a vykazoval slabé faktorové zátěže.

Z důvodu věcné interpretovatelnosti a vysoké vnitřní konzistence jsme zachovaly **jednofaktorový model**. Všechny položky vykazovaly dostatečně vysoké a kladné faktorové zátěže v rozmezí 0,34 až 0,81. Nejsilněji faktor sytí položky p12 (0,81), p25 (0,81) a p21 (0,80), zatímco nejslabší, leč stále akceptovatelnou zátěž vykazuje položka p20 (0,34). Tato zjištění potvrzují strukturální aspekt validity a opravňují k práci s jedním celkovým hrubým skórem dotazníku.

Obrázek 1: Sutinový graf pro 24 položek

Graf zobrazuje faktorovou analýzu dat prostřednictvím metody hlavních os. Vzhledem k tomu, že byl extrahován pouze jeden faktor, nebyla použita žádná metoda rotace.

Tabulka 2: Faktorové náboje a komunalita jednofaktorového řešení

Položka	Znění položky	Faktorový náboj	Komunalita
p12	Mám dojem, že v poslední době je v Česku ukrajinské kultury už příliš.	0,81	0,65
p25	Volil/a bych politickou stranu, která slibuje omezit podporu Ukrajincům.	0,81	0,65
p21	Cítím nespravedlnost vůči českým občanům, když stát pomáhá Ukrajincům.	0,80	0,63
p11_r	Jsem rád/a, když někde vidím propagaci akce ukrajinské kultury.	0,76	0,58
p24	Kdyby bylo možné podepsat petici proti státní podpoře Ukrajinců, podepsal/a bych ji.	0,76	0,58
p7	Vadí mi, když v mém okolí slyším ukrajinštinu.	0,75	0,56
p2	Při představě, že by Ukrajinec nebo Ukrajinka byli součástí mé širší rodiny, mám nepříjemné pocity.	0,74	0,54
p22_r	Podpora Ukrajincům je morální povinnost státu, protože utíkají před válkou.	0,74	0,55
p8	Mám pocit, že počet Ukrajinců v mém městě/obci je příliš vysoký.	0,73	0,53
p4_r	Byl bych ochoten/byla bych ochotna pozvat ukrajinskou rodinu na rodinnou oslavu.	0,71	0,51
p6_r	Při osobním kontaktu s Ukrajinci se cítím komfortně.	0,70	0,49
p5_r	Souhlasil/a bych s tím, aby Ukrajinec nebo Ukrajinka bydlel/a nějakou dobu v mé domácnosti.	0,69	0,48
p17_r	Nemám problém s tím, aby můj kolega/kolegyně pocházel/a z Ukrajiny.	0,68	0,47
p18	Mám obavy, že kvůli přílivu ukrajinských pracovníků dojde ke snížení mezd v mém oboru.	0,68	0,47
p15_r	Zúčastnil/a bych se akce/festivalu přibližující ukrajinskou kulturu.	0,66	0,44
p16_r	Emigrovaní Ukrajinci by měli mít stejné pracovní příležitosti jako občan ČR.	0,66	0,44

p9_r	Domnívám se, že bydlení ve stejném domě s Ukrajinci je pro obyvatele domu přínosné.	0,64	0,41
p10_r	Rád/a bych se zapojil/a do dobrovolnické činnosti zaměřené na Ukrajince v ČR.	0,63	0,39
p23_r	Současná míra pomoci od českého státu pro Ukrajince je nedostatečná.	0,60	0,36
p1_r	Cítím se příjemně při představě, že by se někdo z mých blízkých oženil/vdala za Ukrajince.	0,59	0,35
p19_r	Nemám problém zaškolit kolegu/kolegyni z Ukrajiny.	0,58	0,33
p3	Myslím si, že Ukrajinci by nebyli dobrými partnery či partnerkami v manželství.	0,57	0,33
p13	Vnímám, že kulturní rozdíly mezi Čechy a Ukrajinci mohou vést k neshodám.	0,47	0,22
p14	Cítil/a bych se lépe, kdyby Ukrajinci převzali české kulturní zvyklosti.	0,43	0,19
p20_r	Jsem přesvědčen/a, že Ukrajinci by měli v ČR pracovat ve své původní profesi/oboru.	0,34	0,12

Analýza faktorových nábojů neprokázala přítomnost žádné položky s nižší hodnotou než 0,30 (hraniční hodnota). Nejslabší položkou se jeví p20 (0,34), avšak limit stále splňuje, komunalita této položky je však mírně nižší (0,12). Tuto položku jsme se však rozhodly zachovat z důvodu dostatečného faktorového náboje.

Nalezený faktor jsme označily jako *“Předsudek vůči Ukrajincům/Ukrajinkám”*. Položky s nejvyšším nábojem dle faktorové analýzy představují **p12**: Mám dojem, že v poslední době je v Česku ukrajinské kultury už příliš., **p25**: Volil/a bych politickou stranu, která slibuje omezit podporu Ukrajincům. a **p21**: Cítím nespravedlnost vůči českým občanům, když stát pomáhá Ukrajincům. Položky označené písmenem “r” jsou kódovány reverzně.

Testové škály výpočet hrubého skóru

Na základě faktorové analýzy byly zachovány všechny položky (25), které sytí faktor *“Předsudky vůči Ukrajincům”* s faktorovým nábojem > 0,30.

Hrubý skóre je součtem bodů, které respondent přidělil v rámci odpovědí na jednotlivé položky, kdy úplný souhlas byl skórován 5 a úplný nesouhlas 1. Reverzní položky mají skórování opačné – úplný souhlas 1 a úplný nesouhlas 5. Respondenti tedy mohli získat 25 až 125 bodů hrubého skóru, což jsou jeho hraniční hodnoty.

Důkazy o reliabilitě metody

V následující části naší závěrečné práci bude věnována pozornost spolehlivosti naší škály:

Vnitřní konzistence

Pro zjištění reliability celkové škály bylo využito několik statistických ukazatelů, konkrétně Cronbachův koeficient alfa. Pomocí koeficientu Cronbachovy alfy byla zjištěna pro celkovou škálu hodnota $\alpha = 0,95$, což svědčí o velmi vysoké vnitřní konzistenci škály. Jak je patrné, reliabilita škály se pohybuje kolem hodnoty 0,9, kterou lze označit za vysokou až velmi vysokou reliabilitu. Cronbachovo alfa ve výši 0,95 naznačuje, že jednotlivé položky škály jsou silně provázané a konzistentně měří sledovaný konstrukt.

Stabilita v čase

Stabilita měření v čase (test–retest reliabilita) nebyla v rámci této práce ověřována. Důvodem byl nedostatečný počet participantů ($N=14$), kteří se zúčastnili opakovaného měření, což by neumožnilo získat statisticky spolehlivý a interpretačně validní odhad stability nástroje. Doporučené minimum participantů je 50-100. Toto rozmezí se považuje za metodologicky přijatelné a v psychologii lze použít. Vzhledem k tomu, že mimo jiné bylo cílem práce posouzení vnitřní konzistence škály, byla pozornost zaměřena především na ukazatele vnitřní reliability. Ověření stability v čase je tedy vynecháno.

Důkazy o validitě metody

Kriteriální validita metody

Cílem této části práce bylo ověřit kriteriální validitu námi vytvořeného testu. Jako vnější kritérium byla zvolena dichotomická otázka: „Zaregistroval/a jste v posledním roce pobyt někoho z Ukrajiny v České republice?“ (souhlas/nesouhlas), která byla pro účely analýzy překódována na numerické hodnoty (souhlas = 1, nesouhlas = 0).

Vzhledem k povaze dat byly pro výpočet zvoleny dva postupy:

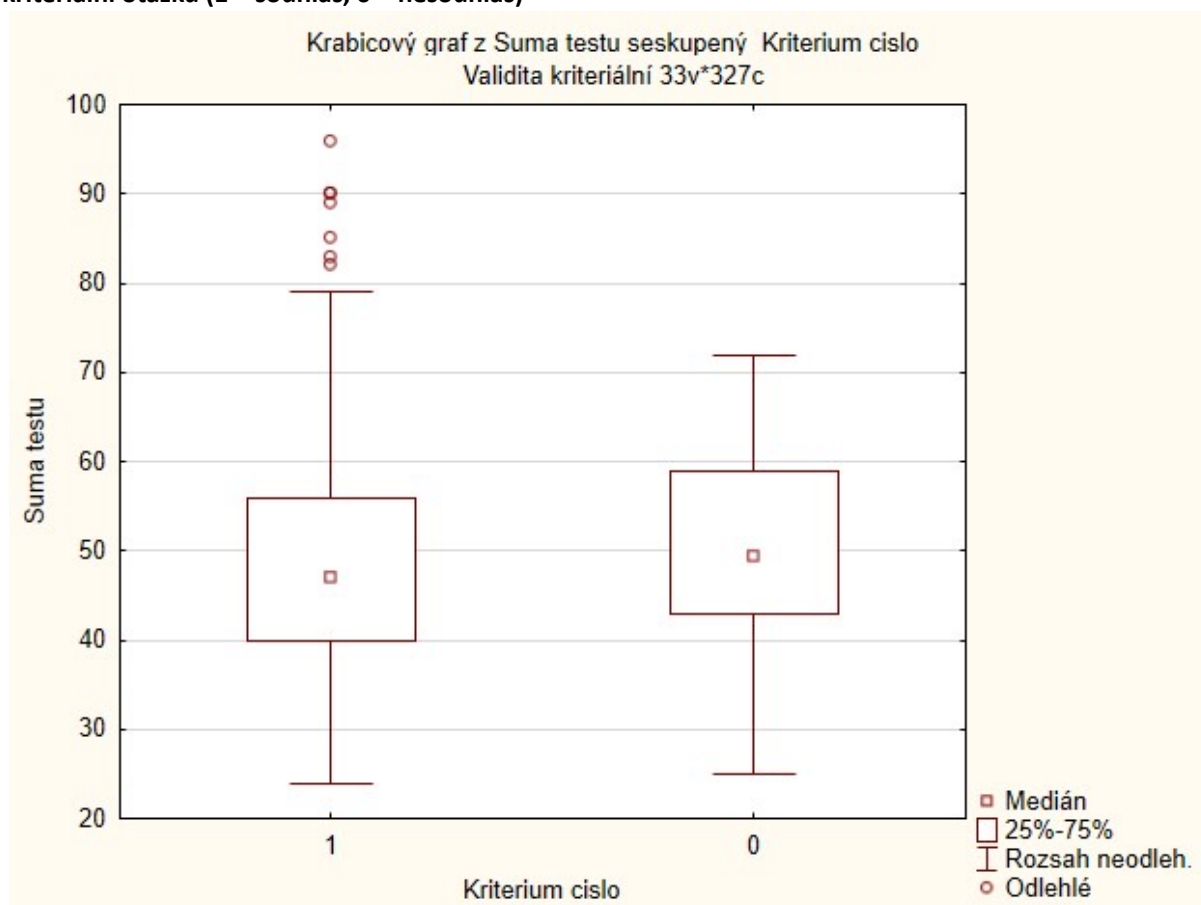
- Pearsonův korelační koeficient (r): Jako základní parametrický ukazatel lineárního vztahu mezi celkovým skóre testu a kritériem.
- Spearmanův koeficient pořadové korelace (R): Jako neparametrická alternativa, která je odolnější vůči odlehlým hodnotám a nelinearitě vztahu, což lépe odpovídá povaze psychometrických dat a použitému vnějšímu kritériu.

Na základě provedených výpočtů v programu Statistica byly zjištěny následující hodnoty:

- Pearsonovo $r = -0,008$
- Spearmanovo $R = -0,046$

V obou případech se výsledná hodnota blíží nule a v programu Statistica nebyla vyznačena červenou barvou. To znamená, že hladina významnosti p je větší než 0,05 a zjištěný vztah je tedy statisticky nevýznamný. Uvědomujeme si, že vnější kritérium validity nebylo správně formulováno, z tohoto důvodu i hodnota kriteriální validity nebyla dosti vypovídající. Vzhledem k povaze testu bychom již zvolily jinou formulaci otázky. Správná formulace by zahrnovala otázku po konkrétním činu měřitelnou a pozorovanou objektivně. Například: “Nepodporuji vystavování ukrajinské vlajky na českých státních budovách (např.: Pražský hrad, Národní muzeum, atd.).

Obrázek 2: Krabicový graf distribuce celkového skóre testu (Suma testu) seskupený podle odpovědi na kritériální otázku (1 = souhlas, 0 = nesouhlas)

Pro vizualizaci vztahu byl vytvořen krabicový graf (Box Plot), který srovnává distribuci celkového skóre testu u skupin definovaných kritériem (skupina 1 = „souhlas“, skupina 0 = „nesouhlas“).

- Mediány obou skupin jsou téměř na identické úrovni (přibližně 48–50 bodů), což naznačuje, že střední hodnota úspěšnosti v testu se neliší v závislosti na tom, jak respondenti odpověděli na kritériální otázku.
- Interkvartilové rozpětí (krabice znázorňující středních 50 % dat) vykazuje masivní překryv, což vizuálně potvrzuje nulovou korelaci.
- U skupiny s kladnou odpovědí (1) se vyskytuje několik odlehklých hodnot (vysoké skóre nad 80 bodů), které však tvoří jen malou část vzorku a nemají sílu zvrátit celkový výsledek validity.

Z výsledků vyplývá, že test v této podobě nevykazuje kritériální validitu vzhledem ke zvolenému kritériu. Absenci vztahu potvrzují obě použité statistické metody i grafické znázornění.

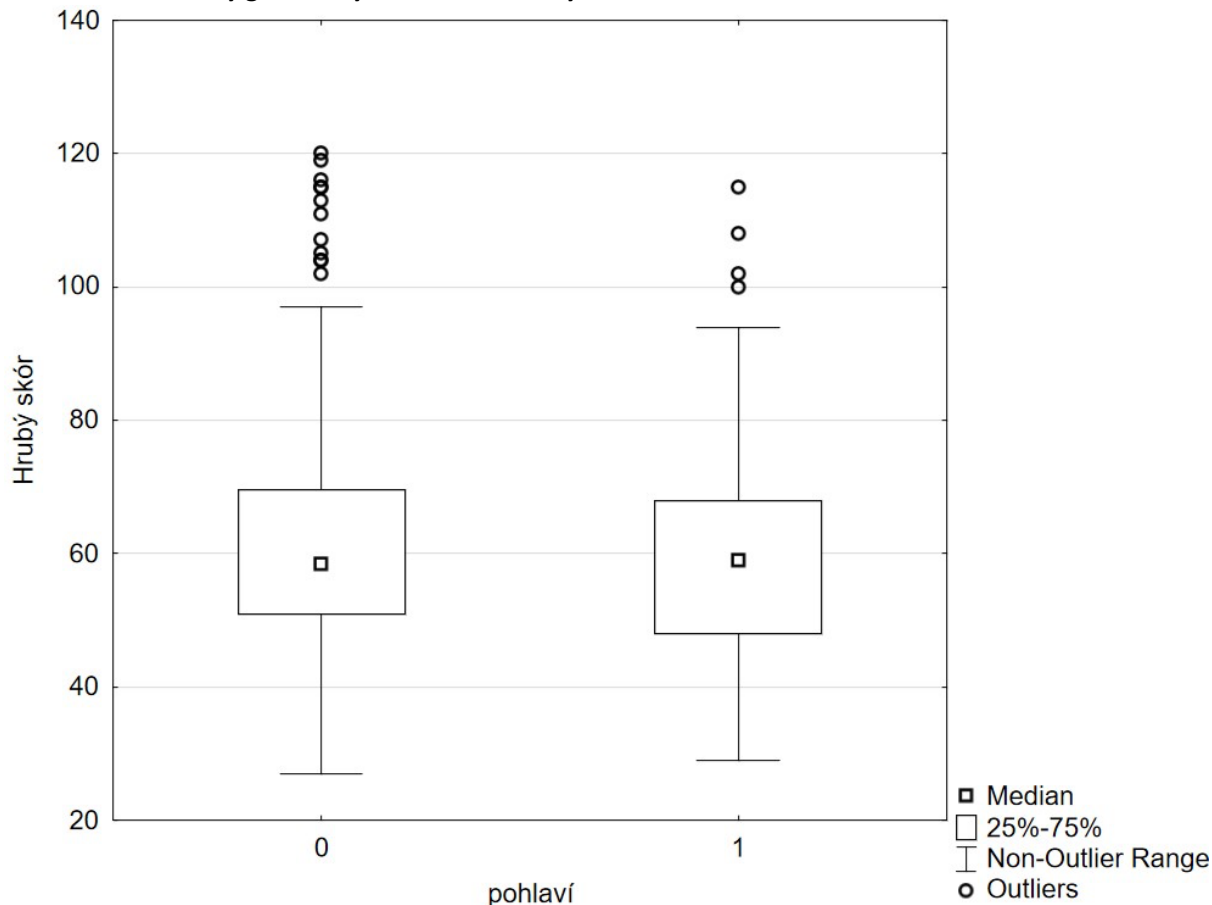
Faktorová validita

Na základě faktorové analýzy jsme do naší škály zahrnuli jediný faktor nazvaný *Předsudek vůči Ukrajincům*. Všechny položky dosahovaly hodnoty náboje vyšší než 0,30, čímž došlo k zachování všech původních položek. Nejslabší, avšak stále akceptovatelné sycení má položka p20 (0,34). Jednofaktorové řešení obsahuje tabulka 2 v části výše s názvem Faktorová struktura inventáře a výběr funkčních položek.

Orientační normy

Při analýze vlivu věku na měřený rys jsme zjistily, že náš soubor je silně koncentrován v mladších věkových kategoriích s mediánem 24 let. Vzhledem k vysoké asymetrii distribuce věku by postrádalo vytvoření samostatných norem pro jednotlivé věkové kategorie metodologický smysl. Vliv pohlaví se ukázal jako statisticky nevýznamný ($p = 0,591$), mediány obou skupin jsou téměř identické. Z toho důvodu jsme se rozhodly vytvořit pro test jednotné normy bez rozlišení věku či pohlaví.

Obrázek 3: Krabicový graf hrubý skór celkové škály u mužů a žen různého věku

Vzhledem k tomu, že rozdělení hrubých skórů neodpovídá normálnímu rozdělení, byla pro standardizaci výsledků zvolena nelineární „plošná“ transformace. Hodnoty hrubého skóru byly převedeny na percentily, ty následně na Z-skóry, které byly upraveny do podoby staninů.

Staninové normy, které umožňují interpretaci individuálního skóru respondenta v kontextu celého souboru, jsou uvedeny v následující tabulce.

Tabulka 4: Staninové normy celkový soubor

Stanin	Hrubý skór
1	25-38
2	39-42
3	43-49
4	50-55
5	56-60
6	61-77
7	78-89
8	90-96
9	97-125

Zhodnocení metody

Představený inventář slouží jako screeningový nástroj pro zjištění míry předsudků vůči Ukrajincům a Ukrajinkám. Celkově nástroj prokázal vysokou vnitřní konzistenci, avšak výsledky v oblasti validity jsou rozporuplné.

Důkazy o kriteriální validitě metody jsou slabé. Korelace s vnějším kritériem se pohybovaly blízko nule ($r = -0,008$; $R = -0,046$) a byly statisticky nevýznamné. To naznačuje potřebu metodologických úprav, zejména v oblasti volby vnějšího kritéria, které pravděpodobně nedokázalo zachytit měřený postoj.

Byl však nalezen poměrně uspokojivý důkaz o faktorové validitě metody. Analýza odhalila jeden dominantní faktor vysvětlující 47,18 % rozptylu, což potvrzuje, že test měří jeden ucelený konstrukt. Všechny položky sytí tento faktor nábojem vyšším než 0,30, a proto byly v inventáři zachovány.

Při tvorbě nástroje jsme se dopustily určitých limitů, které mohou zkreslovat výsledky. Výzkumný soubor byl silně heterogenní z hlediska věku, avšak s výraznou převahou mladších respondentů (medián 24 let) a žen (76 %), což omezuje výběrovou validitu.

Reliabilita ověřována skrze vnitřní strukturu ukazuje na velmi silnou provázanost položek. Dominance prvního faktoru nad ostatními svědčí o vysoké vnitřní konzistenci nástroje při měření daného konstrukt. Kladné a dostatečně vysoké náboje u všech položek tuto skutečnost potvrzují.

Použitá literatura

Adorno, T. W., Frenkel-Brunswik, E., Levinson, D. J., & Sanford, R. N. (1950). *The authoritarian Personality*.

<https://ia601506.us.archive.org/28/items/THEAUTHORITARIANPERSONALITY.Adorno/THE%20AUTHORITARIAN%20PERSONALITY.%20-Adorno.pdf>

Allport, G. W. (2025). *O povaze předsudků*. Inštitút psychoterapie a socioterapie, o.z. *personality*.

Crawford, J. T., & Brandt, M. J. (2019). Who Is Prejudiced, and Toward Whom? The Big Five Traits and Generalized Prejudice. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 45(10), 1455-1467. <https://doi.org/10.1177/0146167219832335>

Ekehammar, B., & Akrami, N. (2007). Personality and Prejudice: From Big Five Personality Factors to Facets. *Journal of Personality*, 75(5), 899-926. <https://doi.org/10.1111/j.14676494.2007.00460.x>

Zhang, B., Hu, Y., Zhao, F., Wen, F., Dang, J., & Zawisza, M. (2023). Editorial: The psychological process of stereotyping: Content, forming, internalizing, mechanisms, effects, and interventions. *Frontiers in Psychology*, 13. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2022.1117901>